

РЕЦЕНЗИЯ

за дисертационен труд на тема
„ДРАМАТУРГИЧНО РАЗВИТИЕ И СПЕЦИФИКА НА ОРНАМЕНТИКАТА В
ОБРАБОТКИТЕ НА АВТЕНТИЧЕН ПЕСЕНЕН ФОЛКЛОР ЗА ФОЛКЛОРНИ ХОРОВИ
ФОРМАЦИИ“

за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“
в област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление
1.3 Педагогика на обучението по... (Методика на обучението по музика)
на МАРЕК ЖЕЛЕВ ДЯКОВ

докторант към катедра „Музика и мултимедийни технологии“,
Факултет по науки за образованието и изкуствата
СУ „Св. Климент Охридски“

от проф. д-р Горица Найденова,
Институт за изследване на изкуствата – Българска академия на науките;
Национална музикална академия „Проф. Панчо Владигеров“

В качеството си на докторант Марек Дяков представя своята биография стегнато и скромно, с акцент върху своята педагогическа, диригентска и композиторска практика – където именно е и неговата изява в професионалното ни поле. Образованието му се свързва с три академични институции – ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, в който получава бакалавърска степен със специалност Музикална педагогика и специален предмет акордеон, СУ „Св. Климент Охридски“ – магистратура със същата специалност, и курсове по различни музикалнотеоретични дисциплини в Нов български университет. Реализацията му като музикант протича в сферата на преподаването (в Национален дворец на децата в София, в Национално училище за танцово изкуство и като командирован от МОН преподавател сред българските общности в Молдова) и в диригентската практика (като ръководител на хор „Родолубец“ в Молдова и на ансамбъл „Гоце Делчев“ в София). Автор е на композиции за различни състави и на обработки на народни песни, с някои от които печели и награди.

Представеният от Марек Дяков дисертационен труд включва 173 страници основен текст, библиографски списък (143 заглавия, от които 6 на латиница) и две приложения (партитурите на произведенията, заложи в методическия модел). Основният текст съдържа Увод, четири глави и Заключение. По време на работата си върху дисертацията докторантът е осъществил три публикации в научни издания. Авторефератът отразява

вярно и в достатъчна степен съдържанието на цялостния труд. Процедурата по защита на дисертационния труд протича изцяло в съответствие с изискванията на ЗРАСРБ и ППЗРАСБ.

Съдържателният ми коментар по текста неизбежно ще започне с избора на тема – заглавието създава впечатление за недостатъчно обмислен подбор на термини от различен порядък в отношението им към изследвания обект, за своеобразен тематичен пачуърк. „Музикална драматургия“ и „специфика на орнаментиката“ са проблеми от различни нива, в различна степен и по различен начин относими до явление като „обработките на автентичен песенен фолклор“ („автентичен фолклор“ е също отхвърлен в днешната етномузикология термин в прилагането му към традиционната селска музика). Още по-озадачаваща изглежда връзката на подобна тема с професионалното направление, в което се защитава дисертацията („Педагогика на обучението по музика“). Споделям това, защото изборът на тема за дисертация не би трябвало да е личен – на докторанта, а да подлежи на корекция от обучаващото звено, и в случая общото усещане е за задаване на невъзможна задача.

Още в началото на рецензията обаче ще заявя, че докторантът успява да я изпълни, като опира цялото изследване върху собствения си опит в композирането и – особено важно – в осмислянето на личната си диригентска практика като педагогическа дейност.

В първата глава на дисертацията – „Народните хорове и жанрът обработка на народна песен“ личи старанието на Марек Дяков да очертае с най-голяма яснота изследователския си обект в историческо, в терминологично и в съдържателно отношение, както и да изведе опорните за по-нататъшната си работа вече съществуващи изследвания в областта. Тази глава има подготвителен характер и за читателя става ясно, че дисертантът възприема линията, в която работи като практик и към която е насочен теоретичният му опит, като плод, израсъл на почвата на хоровото изкуство в България.

Ключовата дума тук е „изкуство“ – факт, който му позволява да изгради конструкцията на следващата глава („Музикалната драматургия в песните за народен хор – теоретични аспекти“), а чрез нея и да направи изследването си убедително. В нея именно Марек Дяков успява да избегне подводните камъни, заложи в заглавието, като извежда и допълва липсващите звена около „орнаментика“, правейки основателно поставянето ѝ в полето на един сложен, неясен и нееднозначен концепт – „музикална драматургия“.

Очертавайки чрез преглед на възгледите на утвърдени автори цялата проблематичност на такъв ход, той избира подходящото за своето изследване съдържание на термина и така стъпва върху две важни опори. Първата произтича от схващането на обекта „обработка за народен хор“ като част от една композиторска, професионална практика, насочена към сценично представяне, поради което приемането на музикалната драматургия като търсено „взаимодействие между смисловите връзки в структурата и организацията на музикалния материал“ (с. 42) е обосновано. Втората опора е в убеждението за все още тясната, пораждаща и търсена вкорененост на тази практика в стария селски фолклор и по-конкретно – в синкретичната връзка между словесния текст и мелодията в традиционната музика. Оттук нататък в главата се проследяват именно избраните спрямо връзката между слово и музика в първоизточника („автентичната песен“) музикалноизразни средства, използвани в неговата обработка: ладови характеристики, хармонични и полифонични похвати, динамика, темпо, формообразуване, звукоизвличане и – внимание – орнаментика). Всяко от тези изразни средства е разгледано 1) като произтичащо от „оригинала“ и в съпоставка неговите а) музикални и б) музикалнословесни характеристики; и 2) в отношението му към музикалната драматургия като резултат от личния избор на обработващия, съзнателно или несъзнателно, но неизменно съобразен с „оригинала“. Предвид общата нагласа на работещите в тази линия да декларират постоянно работата си като „фолклорна“ (т.е. максимално близка до традиционната музика) подобна постановка има своите основания. Същевременно трябва да се изтъкнат немалко фини и задълбочени наблюдения на докторанта по отношение на взаимоотношенията на различните изразни средства в специфичната картина на женския народен хор (с неговите ограничения за диапазон, тембър, динамика и вокално-технически възможности). Аргументирането на определени „композиторски избори“ е опряно на сериозно познаване на наличния репертоар.

Третата глава представя същите тези музикалноизразни средства отново като насочени към изграждането на музикалната драматургия, но вече в работата на диригента. Така чрез рефлектиране на подобни разработки на утвърдени имена в тази област (като Мария Кутева, Иван Вълев, Василка Спасова и Дора Христова) и с опора върху собствената си практика Марек Дяков представя конкретен модел на диригентска методика за изучаване на нов репертоар с народния хор. Търсейки като резултат убедителното драматургично изграждане на всяка нова заучена песен при сценичното ѝ представяне, този

модел всъщност преследва по-широк кръг от цели – насочен е и към осмислянето и реализирането на диригентската работа като музикалнопедагогически процес. Репетиционно-образователната работа върху всеки един от разгледаните в предходната глава елементи от драматургията на творбата е методически организирана в шест стъпки, с конкретни задачи и с предложени методически похвати за постигането им. В практическата си част моделът е показан върху примера на репетиционна работа за изучаване на две песни (включени в приложението на дисертацията – „Полегнала е Тудора“ от Филип Кутев и „Години, усилни години“ от самия дисертант), които представят два различни типа обработка именно по отношение на средствата на музикалната драматургия (определени от дисертанта, приемайки систематиката на Левандо, като свободна обработка и разгърната обработка). Поради общата задача на цялата дисертация конкретна стъпка в тази методика е предвидена за осмисляне, правилно усвояване и изпълнение на орнаментите, по необходимост оказали се тук важна част от музикалната драматургия на песните. Специално са разгледани въпроси като функцията на орнаментиката в обработките, нейната зависимост от музикалнодиалектните особености на песента-източник, връзката ѝ с типа звукоизвличане в съответния регион, необходимостта от превръщането ѝ във фиксиран текст и т.н.

Трета и четвърта глава са насочени именно към поставянето на текста в професионално направление „Педагогика на обучението по музика“. Те изпълняват и изискването за апробиране на предложени диригентско-педагогически модел. Веднъж – чрез вложената в самото му създаване авторефлексия на личен опит от прилагането му в училищното образование. И втори път – апробирането му чрез качествено изследване, осъществено чрез експертна анкета-интервю с подбрани участници в същото професионално поле, способни да го оценят през собствения си практически опит (това налага и разделянето им в три различни експертни групи). На представянето на тази „външна“ апробация и резултатите от нея е посветена Четвъртата глава на дисертацията, която същевременно очертава и кръг от признати от професионалното поле на Марек Дяков авторитети и провокира извеждането на своеобразна панорама на техните възгледи.

Редно е да подчертая, че в дисертационния текст не липсват проблеми. Впечатление прави например пълната липса на позоваване към източници за историята на конкретното явление „народни хорове“ в първата глава. Това създава усещане за недостатъчно

проучване на проблема, за есеистично преразказване на „общоизвестни истини“. Всъщност пряк резултат е мултиплицирането на митове около създаването, задачите на Държавния ансамбъл за народни песни и танци и визиите за неговия профил, натрупани през десетилетията до днес в множество публикации и произлизащи от периодичния печат от времето на социализма. Например, днес вече на базата на документи е доказана невярността на твърдението, че „Филип Кутев и екипът му буквално обикалят из цялата страна и издирват най-изтъкнатите майстори“ (с. 23); всъщност през 1951 година е обявен конкурс и той е проведен в София, а в първоначалния състав далеч не са равнопоставено включени певци и свирачи от цяла България. Също така според документите самият Филип Кутев не вижда своя новосъздаден ДАНПТ като следващ модела „Пятници“; различна от описаната на същата страница е и картината с първия репертоар на хора и т.н.

Проблем има и в някои случаи, когато авторът коментира музикални характеристики на обработките, сравнявайки ги с техните първообрази: понякога той изпуска от внимание необходимостта от прилагането на специфична терминология към традиционната музика. Напр. на с. 82 той пише: „В голямата си част българската автентична народна песен е в едноделна форма, изградена от периоди или изречения с повторен строеж (в повечето случаи буквално). Изключения от това правило най-често могат да бъдат забелязани в безмензурните песни, при които в рамките на един куплет можем да срещнем няколко различни периода или изречения...“ – от гледната точка на етномузикологията проблем е и употребата на „автентична народна песен“, и твърдението за съществуване на периоди, изречения или куплетност сред нейната форми. Тези термини целенасочено се избягват от музикалните фолклористи и етномузиколози именно за да се подчертае различната същност на традиционните песни, чиито форми се определят, следвайки Джуджев, според структурата на словесния им текст. Неточно е определянето на регионалните различия в орнаментиката като „етнографски специфики“ – постиженията на етнографията имат косвено отношение към разбирането за орнаментите в музиката; осмислянето на орнаментиката е елемент от проучването на регионалните музикални стилове и всъщност става дума за музикалнодиалектни специфики.

Могат да бъдат посочени и други подобни примери и би било добре при по-нататъшното усъвършенстване на текста авторът да се запознае в дълбочина с трудовете на утвърдените ни изследователи и тези слабости да бъдат отстранени. Същественото обаче е,

че те могат да бъдат коригирани без да се накърни общата конструкция на дисертацията, която е стабилна и убедителна спрямо зададената тема. И – най-вече – има своите реални приноси в тази изследователска област, свързани предимно със специфичния начин, по който в тази дисертация се изминава пътят *практика – теория – практика*. Изследователската оптика откъм изграждането на музикалната драматургия се оказва плодотворна при осмислянето на акапелните песни за народен хор и създаденият методически модел за репетиционен процес действително има потенциала да обогати съществуващата практика.

Затова предлагам да уважаемото Научно жури да присъди на Марек Дяков образователната и научна степен „доктор“.

8.05.2023 г.

Подпис: